

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Rundskriv

Til høyere utdanningsinstitusjoner
som tilbyr lærerutdanning

Nr.
F-05-10

Vår ref
200905396

Dato
21.03.10

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn og forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn.

Departementet fastsatte 1. mars 2010 forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn og forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn. Hjemmel for begge forskriftene er lov om universiteter og høyskoler av 1. april 2005 nr. 15 § 3-2 annet ledd.

I dette rundskrivet redegjøres nærmere for innholdet i forskriftene med merknader til de enkelte bestemmelsene. Videre inneholder rundskrivet de nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningen 1.–7. trinn, de nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningen 5.–10. trinn og felles retningslinjer for de samiske grunnskolelærerutdanningene. De to rammeplanutvalgene som departementet oppnevnte for å utarbeide utkast til forskrifter, har også utviklet og står ansvarlige for retningslinjene.

Departementet gjør oppmerksom på at merknadene til forskrift om de samiske grunnskolelærerutdanningene kun omhandler de bestemmelser som særskilt gjelder for samisk grunnskolelærerutdanning. Der det er overensstemmelse mellom de to forskriftene, vises det til merknader knyttet til forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning.

I

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn

Om forskriften

I St.meld. nr. 11 (2008-2009) *Læreren – rollen og utdanningen* og Stortingets behandling av denne (Innst. S. nr. 185 (2008-2009)) ble det sagt at Kunnskapsdepartementet ville fastsette en overordnet rammeplan med forskrift for grunnskolelærerutdanningen med klare krav til læringsutbyttet for fag og praksisopplæring. Målet skulle være en integrert, profesjonsrettet og forskningsbasert utdanning som også er attraktiv, innovativ og krevende og har høy kvalitet.

Departementet oppnevnte våren 2009 et rammeplanutvalg under ledelse av rektor ved Høgskolen i Vestfold, Petter Aasen. Rammeplanutvalget fikk i mandat å utarbeide et forslag til nasjonal rammeplan (forskrift), å organisere og styre en nasjonal prosess ved hjelp av bredt sammensatte faggrupper som skulle utvikle nasjonale retningslinjer for fagene for institusjonene på nivået under den nasjonale rammeplanen, samt å utvikle kjennetegn/indikatorer på en ny lærerutdanning for grunnskolen. Rammeplanutvalget oversendte 2. november 2009 utkast til forskrift til departementet, som sendte dette uendret på høring den 6. november 2009. Høringsfristen var 20. januar 2010. Det kom inn 107 uttalelser. Kunnskapsdepartementet har også hatt konsultasjon med Sametinget om forskriften. Forskriften er noe endret etter høringsrunden og konsultasjonen med Sametinget.

I forskriften er det fastsatt bestemmelser om mål for utdanningen, for innholdet i utdanningen og for oppbygning og struktur. I § 1 fjerde ledd er mål for grunnskolelærerutdanningene angitt. Det heter her at institusjonene *”skal legge til rette for integrerte grunnskolelærerutdanninger med helhet og sammenheng mellom teori- og praksisstudier, mellom fag og fagdidaktikk og mellom fag. Grunnskolelærerutdanningene skal gi kandidatene solide faglige og didaktiske kunnskaper, kvalifisere for forskningsbasert yrkesutøvelse og for kontinuerlig profesjonell utvikling.”* Dette er et mål som vil være krevende å nå og som innebærer store utfordringer når det gjelder organisering, ledelse og samarbeid, internt og eksternt.

I evalueringen av allmennlærerutdanningen i 2006 var en av anbefalingene fra evalueringskomiteen at det må utvikles tydeligere ledelse på alle nivåer og en intern organisering som fremmer lærerutdanningen som integrert profesjonsutdanning. Videre understreket komiteen behovet for å få til en bedre koplning mellom fag, fagdidaktikk og pedagogikk i teori og praksis, og å etablere godt fungerende samarbeidsstrukturer både internt og i forhold til eksterne aktører. Forbedringer på de områdene der evalueringskomiteen påpekte svakheter, er helt nødvendig for at reformen skal lykkes.

De nye grunnskolelærerutdanningene krever nytenking og omstilling til nye arbeidsmåter og samarbeidsformer, bl.a. gjelder dette i særlig grad arbeid med de

grunnleggende ferdighetene som skal integreres i alle undervisningsfagene og også ivaretas i faget pedagogikk og elevkunnskap og i praksisopplæringen. Det er et særskilt lederansvar å påse at det fra første stund etableres gode samarbeidsstrukturer mellom grupper av fagpersoner i de nye grunnskolelærerutdanningene og mellom fagområder.

Vi viser til de føringer som er gitt for de nye grunnskolelærerutdanningene i Rundskriv F13/2009. Departementet har der bedt om å få tilsendt framdriftsplan for styrets implementering av de nye programplanene innen 1. mai 2010. Samlet sett skal begge utdanningene tilbys i alle regioner. Som nevnt i Rundskriv F 13/2009 må institusjonene i hver region til sammen, eventuelt i samarbeid med institusjoner i andre regioner, ha tilbud om alle skolefag. Det må framgå av programplanene hvilke fag som tilbys på hvilken måte. Vi viser også til at det er planlagt regionale møter med alle grunnskolelærerutdanningsinstitusjonene i løpet av mai 2010. Departementet vil ha en tett oppfølging av reformen videre.

Departementet har akseptert at Universitetet i Tromsø i stedet for fire-årig grunnskolelærerutdanning tilbyr masterutdanninger gjennom prosjektet Pilot i Nord. Forutsetningene fra departementets side er at de bærende prinsippene som gjelder for de fireårige grunnskolelærerutdanningsprogrammene også skal gjelde for masterutdanningene ved Universitetet i Tromsø og at det skal være mulig å avslutte etter fire år med fullverdig grunnskolelærerutdanning i henhold til rammeplan for grunnskolelærerutdanning.

Merknad til § 1 Virkeområde og formål

Bestemmelsens første ledd angir forskriftens virkeområde, som er alle universiteter og høyskoler som gir grunnskolelærerutdanning.

Bestemmelsens annet ledd fastsetter at denne forskriften gir de overordnede innholdsmessige og strukturelle rammene for ny grunnskolelærerutdanning på nasjonalt nivå. Videre fastsettes det at ny grunnskolelærerutdanning skal være delt i to adskilte løp: trinn 1.–7 og trinn 5.–10 (se nærmere under merknad til § 3).

Forskriftens formål framgår av tredje ledd. Med begrepet "*integreerte, profesjonsrettede*" menes at alle fag skal omfatte fagdidaktikk, og at de grunnleggende ferdighetene skal være integrerte i fagene. Det nye faget pedagogikk og elevkunnskap har dessuten et overordnet ansvar for at de grunnleggende ferdigheter ivaretas i alle fag. Videre skal praksis forankres i fagene.

Uttrykket "*forskningsbaserte*" henviser til og reflekterer kravet i Universitets- og høyskoleloven § 1-3 bokstav a der det fremgår at universiteter og høyskoler skal "*tilby høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning*". Vi viser også til krav om forskningsforankring i utbyttebeskrivelsene i § 2 og i krav til fagene i § 3.

Bestemmelsens fjerde ledd angir mål for grunnskolelærerutdanningene. Vi viser her til det som er sagt innledningsvis om mål for ny grunnskolelærerutdanning.

Formuleringen i fjerde ledd om at ”*Utdanningene skal sette læreryrket inn i en historisk og samfunnsmessig sammenheng og bidra til kritisk refleksjon og profesjonsforståelse*” gjenspeiler krav om at dannelsesperspektivet skal inn i utdanningen. Vi viser også til at krav om kunnskap om barn og unges danning er tatt inn i utbytteformuleringene under Felles læringsutbytte i § 2.

I bestemmelsens femte ledd er det tatt inn en særskilt bestemmelse om opplæring i samiske forhold. Departementet finner det viktig at alle grunnskolelærere har kjennskap til samiske barns rettigheter etter opplæringsloven. Staten har gjennom tilslutning til ILO-konvensjonen også en særskilt forpliktelse i forhold til det samiske folk. Kunnskap om samiske forhold og Norges ansvar overfor samene som urfolk er tydeliggjort gjennom dette. Det er videre tatt inn et krav om kompetanse om samenes status som urfolk i § 2, og særskilte formuleringer om kunnskap om samiske forhold i de nasjonale retningslinjene.

Merknad til § 2 Læringsutbytte

Paragrafen beskriver forventet læringsutbytte etter avsluttet fireårig grunnskolelærerutdanning. Institusjonene må utforme sine programplaner slik at studentene i løpet av studiet tilegner seg slike kunnskaper, ferdigheter og generelle kompetanser som er beskrevet i paragrafen. Det er lagt vekt på at forskriftens formål om integrerte, profesjonsrettede og forskningsbaserte lærerutdanninger skal gjenspeiles også i læringsutbyttebeskrivelsene.

Det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket for høyere utdanning

Læringsutbytte i grunnskolelærerutdanningene er formulert med utgangspunkt i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket, jf. Kunnskapsdepartementets brev av 20. mars 2009. Her beskrives forventet læringsutbytte ved hjelp av kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Disse kategoriene er beskrevet slik i forarbeidene til kvalifikasjonsrammeverket:

- Kunnskap: Faktakunnskap, begrepskunnskap, prosedyrekunnskap, metakognitiv kunnskap.
- Ferdighet: Evne til å kunne bruke tilegnete kunnskaper og/eller utøvende eller skapende evner.
- Kompetanse: Generelle ferdigheter som oppøves gjennom fagstudier, og som kan ha overføringsverdi innenfor framtidig yrkesutøvelse. Eksempler: Selvstendighet, ansvarlighet, læringskompetanse, kommunikativ kompetanse, mellommenneskelige ferdigheter.

Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning er delt inn i tre sykluser, der første syklus er bachelornivå og andre syklus er masternivå. I forskriften om grunnskolelærerutdanning er forventet læringsutbytte beskrevet med utgangspunkt i bachelornivå i nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. I tillegg er innholdet i paragrafen utformet i henhold til reformens mål om forventet lærerkompetanse, se avsnittet *Kompetanseområder* nedenfor.

De tre kategoriene i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket benyttes i EU-kommisjonens forslag til rammeverk for livslang læring (EQF) og i kvalifikasjonsrammeverkene i mange andre land. Arbeidsgruppen som utarbeidet det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket problematiserte de tre kategoriene. Den pekte for eksempel på at det ikke kan trekkes et absolutt skille mellom kunnskaper og ferdigheter, da ferdighetene som beskrives delvis er av teoretisk eller kognitiv art og dermed kunne vært beskrevet under kunnskaper. I forhold til lærerutdanning kan det samme sies om skillet mellom kategoriene ferdigheter og generell kompetanse.

Både Rammeplanutvalget og flere høringsinstanser har pekt på disse utfordringene, og at de tre kategoriene framstår som særlig utfordrende når læringsutbytte i en profesjonsutdanning skal formuleres. Inndelingen i de tre kategoriene har også reist spørsmål om enkelte temaer eller kunnskapsområder bør nevnes under flere kategorier. Det har vært et mål å unngå for mange utbyttebeskrivelser og gjentakelse av temaer i alle de tre kategoriene. Det er dermed vesentlig at læringsutbyttebeskrivelsene under de tre kategoriene ses i sammenheng.

Kompetanseområder

I bestemmelsen er læringsutbytte utformet slik at de krav til lærerkompetanse som grunnutdanningen skal gi i følge St.meld. nr. 11 (2008-2009) er oppfylt:

- Fag og grunnleggende ferdigheter
- Skolen i samfunnet
- Etikk
- Pedagogikk og fagdidaktikk
- Ledelse av læringsprosesser
- Samhandling og kommunikasjon
- Endring og utvikling

Beskrivelsene er formulert dels særskilt og dels felles for kandidater i de to utdanningene. Oppdelingen markerer at noen kompetanser er spesifikke og ulike for kandidater avhengig av hvilken utdanning man velger. Når læringsutbytte skal beskrives og uttrykke profesjonskompetanse på overordnet nivå, vil imidlertid kompetanse i stor grad kunne beskrives på samme måte for kandidater i de to grunnskolelærerutdanningene. Læringsutbytte i de enkelte fagene konkretiseres i de nasjonale retningslinjene og i institusjonenes fag- og emneplaner. Her vil forskjeller i læringsutbytte i de to grunnskolelærerutdanningene måtte komme klarere til uttrykk. Det understrekes at forventet læringsutbytte skal rettes mot de årstrinn som hver av de to utdanningene kvalifiserer for, og at utbytteformuleringene også må ses i sammenheng med innhold i pensum, arbeidskrav, arbeidsmåter, innretting av praksisopplæring m.v.

I de særskilte læringsutbyttebeskrivelsene er faglige og fagdidaktiske kunnskaper samt kunnskaper om arbeid med de grunnleggende ferdighetene vektlagt i begge løpene. For kandidater 1.–7. trinn er det et særskilt læringsutbyttekrav knyttet til arbeid med de yngste elevene ("*begynneropplæring*", som det er viktig å skille fra arbeid med grunnleggende ferdigheter). For begge kandidatgruppene er det et krav å kunne legge til rette for progresjon i opplæringen av grunnleggende ferdigheter, fra de lavere

trinnene til de høyere innenfor det årstrinnsspennet den enkelte kandidaten kvalifiserer seg for. I tillegg må kandidaten ha kunnskap om overgangen fra forrige trinn/nivå i opplæringen og kunnskap om overgangen til neste. For kandidater 5.–10. trinn er et kunnskapsmessig krav i undervisningsfagene vektlagt særskilt, på bakgrunn av at disse normalt skal ha et omfang på 60 studiepoeng.

Det har vært et mål å utforme bestemmelsene i forskriften på et overordnet nivå. Det gjelder også læringsutbyttebeskrivelsene. Beskrivelsene må ses i lys av at de skal konkretiseres og operasjonaliseres i underliggende planverk. Departementet har likevel vurdert det som nødvendig å gi mer spesifikke føringer på noen områder som enten har fått for lite oppmerksomhet i dagens lærerutdanninger, eller som det er særlig viktig å framheve som en kompetanse som alle lærere må ha. Dette gjelder bl.a. *arbeid med grunnleggende ferdigheter, tilpasset opplæring, det flerkulturelle perspektivet, kunnskap om samene som urfolk, og entreprenørskap*. Etter høringen er det også tatt med punkter om *skole – hjem-samarbeid, miljøspørsmål og forholdet til teknologi- og medieutviklingen*. Læringsutbyttebeskrivelser på disse områdene er derfor inkludert i forskriften. De er også ivarettatt i de nasjonale retningslinjene for fag.

Kandidatene skal kunne prøves i forhold til forventet læringsutbytte, og framtidige arbeidsgivere må kunne regne med at de har den angitte kompetanse. De fleste læringsutbyttebeskrivelsene har ikke en entydig forankring i ett fag eller i et fag som alle studentene vil ha. Noen er tema av tverrfaglig karakter. Arbeid med grunnleggende ferdigheter er et eksempel på et læringsutbytteområde som forutsetter systematisert samarbeid over faggrensene. Institusjonene må vurdere hvordan de fagovergripende temaene skal ivaretas i programplanene, og hvordan kandidatenes mestring av slike temaer skal dokumenteres. Det vil være et ledelsesansvar å skape en klar ansvarsdeling mellom Pedagogikk og elevkunnskap og det enkelte undervisningsfaget når det gjelder å gi studentene kunnskap om å arbeide med elevenes utvikling av de grunnleggende ferdigheter i fagene. Det vises for øvrig til omtalen av institusjonenes ansvar innledningsvis.

En problemstilling som har fått oppmerksomhet i høringsrunden, er dokumentering av den ferdigheten alle kandidatene skal ha i å mestre norsk muntlig og skriftlig både bokmål og nynorsk, også de som ikke velger norsk i lærerutdanning for 5.–10. trinn. Flere av høringsinstansene pekte på denne utfordringen. En løsning er at minst en skriftlig eksamen i ett fag skal leveres på motsatt målform av den studenten til vanlig bruker.

Merknad til § 3 Struktur for differensiert grunnskolelærerutdanning

Paragrafen er todelt: (1) *Krav til spesialisering og faglig sammensetning* og (2) *Studiens oppbygging*. I (1) gjengis hovedelementene i de to utdanningene, inkl. bestemmelser om fagene og praksisopplæringen, slik Stortinget fastslo i Innst. S. nr 185 (2008-09). I (2) anvises struktur for begge utdanningene med føringer for omfang av fag i utdanningen.

I § 3 (1) presiseres at det nå blir etablert to adskilte grunnskolelærerutdanninger som er spesialiserte og rettet mot henholdsvis grunnskolens 1.–7. trinn og 5.–10. trinn. Det

går frem av andre og tredje ledd at sammensetningen av fag og omfang av enkeltfag er ulik i de to løpene. Dette medfører at studentene ikke uten videre kan veksle mellom de to utdanningene, men må søke om overgang dersom de ønsker å utdanne seg mot andre årstrinn.

I mandatet til rammeplanutvalget ble utvalget bedt om å gi tilråding om overgang mellom de to utdanningene. Utvalget har kommentert dette i de nasjonale retningslinjenes fellesdel. Spørsmålet om regler for overgang mellom de to utdanningene er også blitt reist i høringsrunden.

Departementet har følgende merknad til spørsmålet om overgang mellom de to utdanningene:

I universitets- og høyskolelovens § 3-5 annet ledd heter det at *"universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier etter denne lov, kan gi fritak for deler av utdanning på grunnlag av annen velegnet eksamen eller prøve."* Denne faglige godkjenningsbestemmelsen er endret og ny bestemmelse tatt inn i loven 1. januar 2009. Det kan søkes om fritak fra eksamen eller prøve avlagt ved samme eller annen institusjon. Det kan gis fritak for deler av utdanning dersom man har avlagt annen velegnet eksamen eller prøve. Vurdering om fritak skal gjøres i forhold til institusjonens forskrifter eller studieplan/fagplan. Den enkelte institusjon må vurdere gjennomført utdanning i forhold til sine egne faglige krav.

Godkjenning og fritak for deler av utdanning vil altså ligge til den enkelte institusjon å behandle og å avgjøre, etter søknad fra enkeltpersoner. Det ligger innenfor institusjonens egen autonomi å avgjøre slike søknader, og det vil også ligge innenfor institusjonens faglige kompetanse å gi generelle regler eller føringer for overgang mellom studieretninger. Institusjonenes utarbeidelse av programplaner vil også gi en retning for hvor enkelt det vil være å få innpasset deler av en utdanning i en annen, fordi det etter utarbeidelse av disse vil være tydeligere hvordan institusjonene legger opp sine studieprogram for hver studieretning. Det vil derfor være institusjonene som selv må utarbeide formålstjenlige regler for overgang mellom de to utdanningene.

Departementet viser til at en av de viktigste målsetningene med ny grunnskolelærerutdanning er at det skal være en klar differensiering mellom utdanningene. Institusjonene må være påpasselige med å sikre at studentene oppnår den nødvendige kompetansen og rette praksis for den studieretningen de har valgt dersom de bytter studieretning.

Departementet vil oppfordre til at retningslinjer for overgang mellom utdanningene blir utformet skriftlig og på lik måte ved alle institusjoner. Departementet vil videre oppfordre til at praksis med hensyn til overgang mellom utdanningene blir samordnet mellom institusjonene, eventuelt regionvis. Det vises til merknad til § 5.

I andre og tredje ledd gis anvisning på innholdet i de to utdanningene. Institusjonene kan, gjennom sin programplan, velge sin egen faglige profilering.

Faget pedagogikk og elevkunnskap skal inngå i alle de tre første årene, og er det eneste faget som er obligatorisk i begge utdanningene. For grunnskolelærerutdanningen 1.–7. trinn er det dessuten obligatorisk med 30 studiepoeng i hhv. norsk og matematikk. Utover dette kan studentene selv velge hvilke fag de ønsker skal inngå i sin utdanning. Studentenes valg begrenses likevel av at institusjonen, i sin programplan, kan ha fastsatt en faglig profil på sin utdanning, som i praksis gjør bestemte fag eller fagkombinasjoner obligatoriske for studentene.

Når det gjelder valg av fagtilbud vises det til Rundskriv F-13/2009. En student som ønsker å ta et fag som institusjonen ikke tilbyr, bør ha mulighet til å ta dette faget hos en annen lærerutdanningsinstitusjon i samme region så langt dette lar seg innpasse.

Med *undervisningsfag* menes i forskriften *lærerutdanningsfag* som tilsvarer *skolefag* i gjeldende læreplan for grunnskolen, altså fag som elevene i grunnskolen skal ha undervisning i. Norsk, kroppsøving og kunst og håndverk er eksempler på skolefag i Læreplan til Kunnskapsløftet, og dermed undervisningsfag i lærerutdanningen.

Med *skolerelevante fag* menes i forskriften fag som er relevante for undervisning i grunnskolen og som tilbys av lærerutdanningene, men som ikke tilsvarer skolefag. Skolerelevante fag må være rettet mot funksjoner og oppgaver som grunnskolen skal ivareta. Med utgangspunkt i Læreplan til Kunnskapsløftet er for eksempel pedagogikk og elevkunnskap, spesialpedagogikk, drama og IKT skolerelevante fag. Hva som kan være skolerelevante fag kan endres over tid, jf. Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene. Det er institusjonene som vurderer og avgjør om et fag som ikke tilsvarer et skolefag, kan regnes som et skolerelevant fag, jf. universitets- og høyskoleloven § 3-3 Faglige fullmakter.

Fjerde ledd omhandler praksis i utdanningene. Praksisopplæringen skal ha et omfang på 100 dager og skal fordeles over alle fire år. Praksis skal videre fordeles på alle trinn som utdanningen kvalifiserer til å undervise på.

At praksisopplæringen skal være *veiledet*, innebærer at hver student i hver praksisperiode skal ha en egen praksislærer fra skolen der praksisopplæringen foregår, og en eller flere faglærere fra lærerutdanningsinstitusjonen som veileder(e) i hver praksisperiode. Praksislærer kan være en lærer ved skolen eller en leder, for eksempel rektor. Praksislærer og veileder(e) skal samarbeide om opplæringen i perioden, jf. Nasjonale retningslinjer for praksisopplæringen.

At praksis skal være *vurdert*, betyr at hver praksisperiode skal vurderes enten som bestått/ikke bestått eller med karakter. Det er studentens praksislærer, rektor og studentens veileder(e) fra lærerutdanningen som i samarbeid skal vurdere studentens måloppnåelse i praksisperioden. Som det framgår av de nasjonale retningslinjene for praksisopplæringen, skal det være progresjon i opplæringen. Dette vil blant annet si at kravene som stilles for positiv vurdering i praksisperiodene i senere studieår skal være strengere enn de som stilles i begynnelsen av studiet. Forventninger til læringsutbytte kan være lavere i tidlige studieår enn i senere år. Utdanningene skal organiseres som

profesjonsutdanninger med sammenheng og progresjon i opplæringen. Utdanningenes praksisforankring står sentralt når det gjelder å tydeliggjøre profesjonsrettingen.

Praksisopplæringen skal foregå i grunnskolen. Praksis kan omfatte alle aktiviteter som er i regi av grunnskolen, som angår elevene og som til vanlig involverer lærere. I tillegg til undervisning kan dette være bl.a. lærermøter, skoleturer, museumsbesøk, leirskole, aktivitetsdager, foreldremøter, samarbeidsmøter mellom skole og andre instanser, prosjekter i forhold til læringsarbeidet og klasse miljøet. Praksis i et annet lands grunnskole i forbindelse med internasjonale utvekslingsopphold eller internasjonalt semester, kan godkjennes som del av de 100 dagene praksis, forutsatt at den oppfyller de øvrige krav til praksisopplæringen.

Praksis som foregår utenfor grunnskolen, samt praksis på andre trinn enn de som utdanningen kvalifiserer til, vil måtte komme i tillegg til de 100 dagene i grunnskolen.

Praksisopplæringen skal være en integrert del av alle fag. Institusjonene har ansvar for at praksis får et innhold som er egnet til å oppfylle læringsmålene for praksisopplæringen og for faget, og at den bidrar til å oppfylle målene for utdanningen som helhet.

Fordelingen av praksisdager mellom 3. og 4. år gjøres av hver institusjon. Den institusjonen som skal skrive ut vitnemål til kandidaten, må påse at kandidaten har tilstrekkelig antall dager med praksis.

Femte ledd gir anvisning på integrert og profesjonsrettet utdanning, jf. § 1.

Sjette ledd omhandler bacheloroppgaven. Denne skal være knyttet til pedagogikk og elevkunnskap og/eller et av undervisningsfagene. Alle fagene i utdanningen skal være lærerutdanningsfag, og oppgavens faglige tilknytning skal også være til lærerutdanningsfag. Oppgaven skal altså ikke være rent disiplin faglig, men ha tema og problemstilling med relevans for profesjonsutøvelsen som lærer.

I (2) *Studiernes oppbygning* er innholdet i utdanningen fordelt på de ulike studieårene oppstilt. Som vist over skal pedagogikk og elevkunnskap være et gjennomgående fag fordelt over de tre første årene, med en fordeling på hhv. 15, 15 og 30 studiepoeng.

Stortinget ga sin tilslutning i Innst. S. nr. 185 til at det ikke skal være obligatoriske fag for utdanningen 5.–10. trinn utover kravet til 60 studiepoeng pedagogikk og elevkunnskap.

Modellen legger til rette for at studenter kan søke overgang til en annen institusjon etter 2. og etter 3. studieår. Strukturen muliggjør overgang til masterstudium etter 3. studieår.

Merknad til § 4 Nasjonale retningslinjer, programplan og indikatorer

I bestemmelsen er det fastsatt at det skal utarbeides nasjonale retningslinjer, indikatorer og programplaner.

I mandatet for rammeplanutvalget fremgikk det at ”*Rammeplanutvalget skal ...organisere og styre en nasjonal prosess ved hjelp av bredt sammensatte faggrupper som skal utvikle nasjonale tilrådninger til institusjonene om bestemmelser på nivået under den nasjonale rammeplanen*”.

Departementet har i rundskriv F-13/2009 sagt følgende om de nasjonale retningslinjene: ”*Dette er faglige retningslinjer som skal være førende for institusjonenes programplaner og fagplaner.*”

Det var fra departementets side lagt opp til en bred og inkluderende prosess som skulle lede fram til utarbeidelsen av de nasjonale retningslinjene. Som vist over ble prosessen forankret i rammeplanutvalget. Rammeplanutvalget igangsatte 14 ulike faggrupper, som utviklet fagspesifikke retningslinjer. Departementet har ikke lagt føringer for arbeidet fordi dette er faglige tilrådninger om hvordan det faglige innholdet i lærerutdanningen skal utvikles. Retningslinjene er heller ikke fastsatt av departementet. Departementet ser på retningslinjene som viktige føringer, utarbeidet av fagmiljøene selv, til hjelp for institusjonenes utarbeidelse av sine programplaner og fagplaner.

Institusjonene er tidligere blitt oppfordret til å utvikle en samarbeidskultur for å få til deling av kompetanse og god felles bruk av ressursene. Dette gjelder også for samarbeid over institusjonsgrensene innenfor regionene. Det vises til Rundskriv F-13/2009, der det blant annet framgår at samarbeid mellom institusjoner i regionene bør formaliseres i egne samarbeidsavtaler.

I høringsrunden har det kommet spørsmål om hvordan de nasjonale retningslinjene skal kunne endres. Rammeplanutvalget har lagt til grunn at retningslinjene må kunne endres når institusjonene har vunnet erfaring med dem.

Departementet oppnevnte 20. januar 2010 en følgegruppe, under ledelse av førsteamanuensis Elaine Munthe ved Universitetet i Stavanger. Følgegruppen har som del av sitt mandat å gi råd til departementet og eventuelt foreslå justeringer og presiseringer i reformen. Videre er det tatt inn i mandatet at følgegruppen bl.a. skal vurdere utviklingen på det enkelte lærested og innenfor de regionale samarbeidsgrupperingene, følge og vurdere utdanningene mht faglig innretning og kvalitetssikring av programmene, og å legge til rette for kvalitetsforbedring ved å skape arenaer for formidling, meningsutveksling og rådgivning.

Departementet finner at retningslinjene må kunne revideres. I innføringsfasen er det imidlertid viktig at institusjonene kommer i gang med iverksetting av ny grunnskolelærerutdanning og utarbeidelse av programplaner. For å sikre ro og stabilitet i denne fasen, anbefaler departementet at følgegruppen innhenter erfaringer og vurderinger over noe tid før revisjonsarbeid iverksettes. Etter departementets oppfatning er det

nødvendig at reformens intensjoner og ambisjoner, slik de er formulert i forskriften, får en mer solid institusjonell forankring og at institusjonene og lærerutdannerne får bedre innsikt i og erfaring med reformen før nye endringer iverksettes.

Departementet vil komme tilbake til prosedyre for endring av retningslinjene.

Rammeplanutvalget skulle også foreslå et sett med kjennetegn på ny lærerutdanning og eventuelle indikatorer som resultater i utdanningen kan måles etter. Dette har utvalget gjort og dette materialet er oversendt følgegruppen som vil videreutvikle det gjennom sitt arbeid.

Merknad til § 5 Fritaksbestemmelser

Denne paragrafen regulerer fritak fra deler av grunnskolelærerutdanningen på grunnlag av annen eksamen eller prøve og fritak fra prøve i en av målformene i norsk.

Første ledd angir vilkårene for at eksamen eller prøve som ikke er avlagt som en del av en grunnskolelærerutdanning, skal kunne gi adgang til å gi fritak. Slik eksamen eller prøve må gjelde *"fag som tilsvarer skolefag"* eller *"fag som har relevans for arbeid som lærer i grunnskolen"*. I tillegg *"bør"* disse fagene omfatte *"fagdidaktikk og praksisopplæring"*.

Denne bestemmelsen er en presisering av § 3-5 annet ledd i universitets- og høyskoleloven, som gir institusjonene adgang til å gi fritak for deler av utdanning på grunnlag av *"annen velegnet eksamen eller prøve"*, eller på grunnlag av dokumentert realkompetanse.

Dette er en skjønnsmessig vurdering som i utgangspunktet ikke skaper noen rettighet for den enkelte student. Men fordi klageinstansen skal prøve alle sider av saken, vil den praksis som denne legger seg på, være normerende for senere søkere ut fra et forvaltningsrettslig likhetsprinsipp.

Institusjonen må vurdere om de delene av grunnskolelærerutdanningen det søkes om fritak fra, kan sies å være tilstrekkelig dekket av allerede avlagt eksamen eller prøve. Dette vurderes på bakgrunn av institusjonens faglige krav til de delene det søkes fritak fra. Denne faglige vurderingen gjøres i lys av formålet med denne forskriften; som bl.a. er å sikre at institusjonene tilbyr *"integrerte, profesjonsrettete og forskningsbaserte grunnskolelærerutdanninger med høy faglig kvalitet"*, jf. § 1.

Institusjonene skal foreta den faglige vurderingen i det enkelte tilfellet av når eksamen eller prøve i *"et fag som tilsvarer skolefag"*, dvs. et undervisningsfag i læreplanens forstand, eller *"et fag som har relevans for arbeid som lærer i grunnskolen"*, dvs. et fag som er relevant for undervisning i grunnskolen og som tilbys av lærerutdanningene, bør gi grunnlag for fritak.

Fag som tilsvarer skolefag og skoler relevante fag *"bør"* omfatte fagdidaktikk og praksisopplæring, for å gi grunnlag for fritak. Dette kravet må ses i sammenheng med målsetningen om å tilby *"integrerte grunnskolelærerutdanninger med helhet og*

sammenheng mellom teori- og praksisstudier, mellom fag og fagdidaktikk og mellom fag”, jf. § 1. Det er likevel en forutsetning at dokumentert realkompetanse kan gi grunnlag for fritak på bakgrunn av en konkret faglig vurdering. Det er opp til den enkelte institusjon å vurdere spørsmålet om når fag som ikke omfatter fagdidaktikk og praksisopplæring kan gi fritak. Studenter som har eksamen i fag som tilsvarer skolefag eller skolerrelevante fag, vil dermed kunne gis fritak etter en konkret vurdering, dersom de har undervisningserfaring og dokumentert gode faglige ferdigheter.

Departementet har ikke myndighet til å gi retningslinjer for institusjonenes skjønnstutøvelse. Institusjonene kan imidlertid samordne sin praksis, og universitets- og høyskoleloven gir i § 3-5 annet ledd tredje punktum departementet myndighet til å pålegge slik samordning. Departementet legger til grunn at spørsmålet om hvilke eksamener som kan kvalifisere for fritak fra deler av grunnskolelærerutdanningen, vil være ett av temaene som lærerutdanningsinstitusjonene innenfor den samme regionen kan samarbeide om. Det er samtidig viktig å se hen til praksis i de øvrige regionene, slik at praksis regionene imellom blir mest mulig enhetlig. Det vises til merkander til § 3.

I annet ledd er bestemmelse om når det er adgang til å gi fritak fra prøve i en av målformene i norsk for studenter i 1.–7. trinn. Slikt fritak kan, på bakgrunn av en konkret vurdering, gis til studenter som har fritak fra vurdering i sidemål i videregående opplæring.

Ifølge § 3-22 i forskrift til opplæringslova kan dette for det første gjelde dem som har hatt rett til særskilt språkopplæring, dvs. elever med samisk som førstespråk eller andrespråk, elever med finsk som andrespråk, elever med tegnspråk som førstespråk eller som har behov for tegnspråkopplæring og elever med et annet morsmål enn norsk eller samisk.

For det andre kan de som har fått opplæring etter individuell opplæringsplan, dvs. elever med rett til spesialundervisning, få fritak for vurdering i sidemål i videregående opplæring, dersom enkeltvedtaket om spesialundervisning gjelder skriftlig sidemål.

Endelig gjelder adgangen til fritak for vurdering i skriftlig sidemål i videregående opplæring elever som på grunn av dokumentert sykdom, skade eller dysfunksjon, har problem med å greie begge målformene, elever som ikke har gjennomgått ungdomstrinnet i norsk grunnskole og elever som på grunn av en saksbehandlingsfeil ikke har fått fritak fra sidemål i grunnskolen, til tross for at de tilfredstilte vilkårene for slikt fritak.

Adgang til fritak fra prøve i sidemål for studenter i 5.–10. trinn er regulert i tredje ledd. For studenter som har valgt norsk, er det ikke adgang til å gi fritak. For studenter som ikke har norsk i fagkretsen, er det adgang til å gi fritak fra eventuell prøve i sidemål, dersom studenten har fritak fra sidemålsvurdering i videregående skole, jf. merknaden til annet ledd, eller dersom studenten ikke har videregående opplæring fra Norge. Det vises til merknader til § 2.

Merknad til § 6 Ikrafttredelse og overgangsregler

Forskriften trer i kraft 1. mars 2010 slik at alle som tas opp til grunnskolelærerutdanningen fra og med høsten 2010, følger utdanning utarbeidet etter denne forskriften. De som har startet på utdanning før 2010, følger tidligere rammeplan.

Det vises for øvrig til brev av 10. juli 2009 der det bes om at utdanningsinstitusjonene om mulig tilpasser studieløpet for studenter tatt opp til allmennlærerutdanning, slik at elementer i den nye rammeplanen og de nye nasjonale retningslinjer for fagene inkluderes.

Departementet ba i nevnte brev om at institusjonene la til rette for *årstrinnsinnretning i aktuelle fag*. Institusjonens nye fagplaner for fag som skal årstrinnsinnrettes, må senest være klare til 2009-kullet skal gjøre sine fagvalg for tredje studieår, som starter høsten 2011.

Rammeplan for allmennlærerutdanning av 13. desember 2005 vil slutte å gjelde 31. desember 2015. Dette vil gi de studentene som følger denne rammeplanen god tid til å fullføre sine studier.

II

Forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn

Departementet har 1. mars 2010 fastsatt forskrift for de samiske grunnskolelærerutdanningene 1.-7. trinn og 5.-10. trinn med hjemmel i universitets- og høyskoleloven. Dette rundskrevet redegjør nærmere for innholdet i forskriften, med merknader til de enkelte bestemmelsene som spesifikt gjelder de samiske grunnskolelærerutdanningene. Departementet gjør oppmerksom på at merknadene til forskrift om de samiske grunnskolelærerutdanningene kun omhandler de bestemmelser som særskilt gjelder for samisk grunnskolelærerutdanning. Der det er overensstemmelse mellom de to forskriftene vises det til merknader knyttet til forskrift for rammeplan for grunnskolelærerutdanningene.

Om forskriften

I St.meld. nr. 11 (2008-2009) *Læreren – rollen og utdanningen* og Stortingets behandling av denne (Innst. S. nr. 185) ble det sagt at Kunnskapsdepartementet ville fastsette en overordnet rammeplan med forskrift for grunnskolelærerutdanningen med klare krav til læringsutbyttet for fag og praksisopplæring. Målet for utdanningen skulle være en integrert, profesjonsrettet og forskningsbasert utdanning som også skulle være attraktiv, innovativ og krevende og ha høy kvalitet.

Departementet oppnevnte høsten 2009 et rammeplanutvalg under ledelse av professor Vuokko Hirvonen ved Samisk høgskole. Rammeplanutvalget fikk i mandat å utarbeide et forslag til forskrift om nasjonal rammeplan.

Rammeplanutvalget oversendte 2. november 2009 utkast til forskrift til departementet. Departementet foreslo på bakgrunn av rammeplanutvalgets forslag noen endringer og presiseringer i forslaget som ble sendt på høring 10. desember 2009. Dette gjaldt blant annet forskriftens virkeområde, spørsmål om undervisningsspråk, spørsmål om obligatorisk norsk i 1.-7. trinn, spørsmål om obligatorisk samisk i 5.-10. trinn og fritaksbestemmelsen.

Høringsfristen var 8. februar 2010. Det kom inn 25 uttalelser. Sametinget har vært konsultert om forskriften. Forskriften er noe endret i forhold til høringsutkastet etter høringsrunden og konsultasjonen.

Forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanninger bygger på forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn. Oppbygging, struktur og de fleste formuleringer er sammenfallende i de to forskriftene. I det videre omhandles det som spesifikt gjelder de samiske grunnskolelærerutdanningene.

Merknad til § 1 Virkeområde og formål

Forskriftens virkeområde er samisk grunnskolelærerutdanning som tilbys ved universiteter og høyskoler. Hovedundervisningsspråket er samisk. Samisk som undervisningsspråk er særlig viktig med tanke på å utvikle samisk som akademisk språk, noe som igjen er viktig for å kunne gi god undervisning i alle skolens fag på samisk. Undervisningen i norsk må foregå på norsk.

Samisk høgskole er i dag den eneste institusjonen som omfattes av forskriften. Samisk høgskole tilbyr en helhetlig samisk lærerutdanning for barnehage og grunnskole med hovedundervisningsspråk på samisk, som i all hovedsak er nordsamisk. Høyskolen har også et ansvar for lulesamisk og sørsamisk. Samisk høgskole har det nasjonale ansvaret for samisk lærerutdanning og for å koordinere nettverksbygging med de andre høyskolene.

Høyskolene i Bodø og Nord-Trøndelag har ansvaret for å gi undervisning i henholdsvis lulesamisk og sørsamisk språk og kultur som del av lærerutdanningen eller som videreutdanning. Det tilbudet som gis ved de to høyskolene omfattes ikke av forskriften.

Merknader til § 2 Læringsutbytte

Den samiske dimensjonen kommer til uttrykk i særskilte læringsutbyttebeskrivelser vedrørende den samiske kompetansen, som kommer i tillegg til, eller er omarbeidet i forhold til læringsutbyttebeskrivelsene for den nasjonale grunnskolelærerutdanningen.

Merknader til § 3 Struktur for differensiert grunnskolelærerutdanning

Departementet har fastsatt en mer fleksibel organisering av fagfordelingen i samisk grunnskolelærerutdanning enn i norsk grunnskolelærerutdanning. I samisk grunnskolelærerutdanning vil man ha små studentkull. For å kunne drive rasjonelt og tilby et relativt bredt spekter av undervisningsfag, er det nødvendig å kunne organisere fagfordelingen fleksibelt og ikke binde opp til det enkelte studieår i samme grad som i den nasjonale forskriften. Fagfordeling er derfor inndelt i to bolker: 1.-3. studieår og 4. studieår.

Organisering av praksisopplæringen skiller seg også fra den nasjonale forskriften. Det har dels sammenheng med fordelingen av fag, jf. over. Praksis er lagt opp med 80 dager fordelt over tre år, og 20 dager fordelt over det siste året.

Utdanningsinstitusjoner har mulighet til å tilrettelegge for praksisopplæring i andre nordiske land for å gjenspeile et allsamisk perspektiv.

Det er krav til obligatorisk norsk 30 studiepoeng i grunnskolelærerutdanningen for 1.-7. trinn. Barn som har samisk som første- eller andrespråk, omfattes av opplæringslovens bestemmelser i § 2.3 og skal ha opplæring i norsk. Derfor må lærere som underviser i skolen i det samiske språkområdet være kvalifiserte til å undervise samiske barn i norsk. Uten slike kvalifikasjoner vil yrkesutøvelsen begrenses.

Departementet har forståelse for at obligatorisk norsk vil begrense studentens valgmuligheter, men har valgt å vektlegge at alle studenter som velger samisk grunnskolelærerutdanning 1.-7. trinn skal være kvalifisert til å undervise både i norsk og i samisk skole, samt å gi samiske barn undervisning i norsk.

Utenlandske studenter som velger utdanning i sitt morsmål vil få fritak fra kravet om obligatorisk norsk, jf. § 5 Fritaksbestemmelser.

Departementet ser det som viktig at organisering og struktur av samisk grunnskolelærerutdanning er i samsvar med de føringer som er gitt for organisering og struktur av nasjonal grunnskolelærerutdanning. Studentene som tar lærerutdanning 5.-10. trinn, skal normalt ha tre undervisningsfag hver på 60 studiepoeng.

Stortinget ga sin tilslutning i Innst. S. nr. 185 til at det ikke skal være obligatoriske fag i utdanningen for 5. – 10. trinn utover kravet til 60 studiepoeng pedagogikk og elevkunnskap. Å innføre et krav om obligatorisk samisk 30 eller 60 studiepoeng ville bryte med dette prinsippet. Departementet viser til at krav om faglig bredde hos lærerne i den samiske grunnskolen også er særlig viktig, bl.a. ettersom skolene i det samiske området er relativt små.

Departementet viser til at en utdanningsinstitusjon i sin programplan har mulighet til å fastsette faglig profil på sin utdanning, som i praksis gjør bestemte fag eller fagkombinasjoner obligatoriske for studentene. For institusjoner som gir samisk grunnskolelærerutdanning innebærer det mulighet til å bestemme at samisk skal være

et obligatorisk fagvalg for studentene i grunnskolelærerutdanningen for 5.-10. trinn jf. universitets- og høyskoleloven § 3-3, annet ledd.

Studentene skal utvikle kompetanse i samisk språklære, terminologi og terminologi-utvikling for å gi undervisning på samisk språk i sine respektive fag. Det forutsettes at studenter som tas opp til samisk grunnskolelærerutdanning har et tilfredsstillende faglig nivå i samisk språk. Departementet viser i den forbindelse til opptaksforskriftens bestemmelser om krav til kompetanse i samisk språk ved opptak til samisk lærerutdanning. Institusjonene har også mulighet til å tilby forkurs i samisk for studenter som har behov for å styrke kompetansen i samisk.

Merknad til § 4 Nasjonale retningslinjer, programplan og indikatorer

Det er ikke utarbeidet særskilte retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning. Samisk rammeplanutvalg har imidlertid gjort en del tilføyelser vedrørende samisk grunnskolelærerutdanning i retningslinjenes generelle del.

Det er nødvendig at også samisk grunnskolelærerutdanning omfattes av nasjonale retningslinjer for de fagene som ikke er "spesifikt" samiske (samisk kunsthåndverk, samisk språk). Samiske grunnskolelærere er kvalifiserte til å arbeide både i samisk og norsk grunnskole. Den samiske grunnskolelærerutdanningen skal omfattes av de samme grunnleggende endringene som den nasjonale lærerutdanningen når det gjelder bl.a. kravet til bedre integrering mellom teori og praksis, forskningsforankring, progresjon i utdanningsprogrammene og gjennomgående profesjonsretting. Retningslinjene må imidlertid tilpasses slik at de dekker behovene for samisk grunnskolelærerutdannings virkeområde.

Merknader til § 5 Fritak

Utenlandske studenter, svenske, finske og russiske, som velger utdanning på sitt eget morsmål, kan få fritak fra kravet om obligatorisk norsk i grunnskolelærerutdanning trinn 1.-7.

Med hilsen

Toril Johansson (e.f)
ekspedisjonssjef

Rolf L. Larsen
avdelingsdirektør

Vedlegg:

- Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn
- Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for 1.–7. trinn og 5.–10. trinn
- Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1.–7. trinn
- Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 5.–10. trinn
- Felles retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning

Kopi:

Universitets- og høyskolerådet

Sametinget

Lærer- og studentorganisasjoner

KS